Nr 21

Näringsutskottets betänkande i anledning av motion om förstatligande av viss byggnadsmaterialindustri.

Ärendet

I motionen 1973:819 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag syftande till förstatligande av AB Cementa och AB Gullhögens bruk samt den del av lättbetongproduktionen som inte bedrivs inom dessa bolag.

Motionen

Inledningsvis erinras om att vänsterpartiet kommunisterna under en följd av år väckt motioner om förstatligande av delar av byggnadsmaterialindustrin. Argument härför har varit att cement och lättbetong tillverkas av endast två kapitalgrupper som delat upp marknaden och att därför ingen priskonkurrens förekommer. Hyresbetalarna har, säger motionärerna, bittert fått erfara följderna av detta duopol. Mellan januari 1969 och november 1971 steg enligt officiellt index priserna på cement – mervärdeskatten frånräknad – med 22,4 procent. Cement är en ren råprocessvara som framställs i högautomatiserade anläggningar. Lönekostnadsökningarna kan därför, säger motionärerna, endast marginellt ha påverkat cementpriset.

Motionärerna tillbakavisar ett uttalande av näringsutskottet 1972 att en konkurrens från andra slag av byggnadsmaterial verkar som en ersättning för priskonkurrens i fråga om cement. Dessa andra slag av byggnadsmaterial tillverkas av cementtillverkarna, framhåller de, och vidare skulle en användning av stålkonstruktioner som en ersättning för betongkonstruktioner innebära att hyresgästerna drabbades av högre hyror samtidigt som en nationalekonomisk förlust skulle göras.

Motionärerna kritiserar också cementtillverkarnas påstående att någon avgörande sänkning av cementpriset inte är möjlig. Förutom att påståendet är obevisat så utgår man, säger motionärerna, från företagskalkyler med vinstmaximering utan hänsyn till de för samhället negativa konsekvenserna. Ett statligt övertagande av byggnadsmaterialproduktionen skulle vara i folkets intresse och skulle verksamt bidra till lägre hyror och mindre profiter till storfinansen, sägs det vidare.

Uppgifter i anslutning till motionen

I betänkandet (SOU 1968:5) Industrins struktur och konkurrensförhållanden behandlade koncentrationsutredningen bl. a. cementindustrins och lättbetongindustrins produktionsförhållanden, marknadsstruktur, prissättning samt kostnads- och vinstsituation.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har år 1970 publicerat en bl. a. på dess egna undersökningar och på koncentrationsutredningens betänkande baserad översikt med titeln "Byggnadsmaterialbranschen. En orienterande studie mot bakgrunden av förekommande konkurrensbegränsande överenskommelser". Följande redogörelse för cementindustrin och lättbetongindustrin bygger i huvudsak på denna översikt.

Det dominerande företaget inom den svenska cementindustrin är AB Cementa, vars andel av landets totala cementproduktion uppgår till omkring 80 %. För återstoden av produktionen svarar Cementas enda konkurrentföretag på cementmarknaden, AB Gullhögens bruk. I detta företag, som är dotterbolag till det Svenska handelsbanken närstående AB Industrivärden, har staten 10,9 % av aktiekapitalet. Den svenska cementförbrukningen, som internationellt sett är mycket hög, tillgodoses nästan helt genom inhemsk produktion; importandelen är blott någon procent. Cementmarknaden kan karakteriseras som ett duopol med i huvudsak standardiserade produkter. Etableringshindren på marknaden är betydande. Koncentrationsutredningen betecknade konkurrenssituationen inom branschen som "synnerligen stabil". Branschen kännetecknas av en omfattande integration framåt, som vid rådande branschstruktur framstår som ett mera effektivt konkurrensmedel än prisförändringar.

Lättbetong tillverkas dels av Ytong AB, som till en tredjedel ägs av AB Gullhögens bruk, dels av siporexfabrikerna, vilka ingår i Cementakoncernen. Ytong AB övertog 1968 de statsägda Duroxbolagens anläggningar för lättbetongtillverkning. All försäljning av lättbetong inom Sverige sker genom ett av siporex- och ytongbolagen bildat gemensamt försäljningsbolag, AB Lättbetong. Försäljningen kvoteras enligt avtal så att siporexfabrikerna får leverera 46 % och ytongfabrikerna 54 % av den kvantitet som säljs. Med nuvarande företagsstruktur finns inte några förutsättningar för priskonkurrens mellan tillverkarna. Det viktigaste konkurrensinslaget på marknaden är i stället konkurrensen från andra byggnadsmaterial inom stommaterialområdet, förutom tegel bl. a. betongelement och gipsskivor samt trä- och järnkonstruktioner. Denna konkurrens anses ha skärpts med åren. Efterfrågan på lättbetong har under senare år minskat betydligt.

Vissa uppgifter om prisutvecklingen för vissa byggnadsmaterial lämnas i tabellen på följande sida.

Tidigare behandling av motioner i ämnet

Vid 1972 års riksdag väcktes en motion med förslag om förstatligande av cement- och lättbetongindustrin. Ett yrkande av samma innebörd och dessutom gällande den privatägda delen av tegelindustrin framställdes vid 1969 års riksdag. I sitt betänkande 1972 (NU 1972:25) framhöll näringsutskottet att konkurrenssituationen inte får bedömas med hänsyn uteslutande till de båda ifrågavarande branschsektorernas struktur. Som en ersättning för priskonkurrens verkade, framhöll utskottet, konkurrens från andra slag av byggnadsmaterial.

Prisutvecklingen för vissa byggnadsmaterial m. m.

År	Material[a]								Byggnadskostnadsindex total[b]	Byggnadskostnad per m^2 lägenhetsyta[c]
	Cement	Lättbetong	Fabrikstillverkad betongmassa	Fönstersnickerier	Dörrsnickerier	Inredningssnickerier fh	Armeringsstål	Värmeisoleringsmaterial		
1963	101	100	102	104	102	103	105	98	100	100
1964	101	102	105	111	104	108	119	99	105	106
1965	99	104	108	116	111	113	116	101	110	119
1966	101	109	114	118	115	114	113	104	115	126
1967	107	115	117	118	116	115	119	107	118	124
1968	107	115	120	119	120	115	117	110	121	127
1969	107	119	120	119	121	117	137	111	127	128
1970	114	127	125	130	129	125	162	120	136	133
1971	131	128	132	131	129	125	155	122	141	141
1972	139	144	146	142	136	136	158	133	151	150

a) Indexen över materialpriser är beräknad exkl. omsättningsskatt eller mervärdeskatt. Indextalen gäller den 1 juli respektive år.

b) Byggnadskostnadsindex, total, är beräknad exkl. omsättningsskatt eller mervärdeskatt. Indextalen är årsmedeltal.

c) Byggnadskostnaden per m^2 avser priset för den färdiga produkten. Prisuppgifterna gäller flerfamiljshus med statliga bostadslån.

Källa: Inrikesdepartementet.

Särskilt torde marknadsläget för lättbetong påverkas härav. Utskottet anförde vidare att pris- och konkurrensförhållandena på byggnadsmaterialområdet kontinuerligt bevakas från statens sida i första hand genom SPK och att det inom Kungl. Maj:ts kansli finns en arbetsgrupp med representanter för finans-, handels-, inrikes-, civil- och industridepartementen vilken ägnar uppmärksamhet åt byggnadsmaterialindustrin. Dessutom har, heter det i utskottets betänkande, staten genom sitt delägarskap i AB Gullhögens bruk direkt insyn i produktionen och marknadsföringen av cement och lättbetong. Mot denna bakgrund fann utskottet motionärernas farhågor i fråga om prisutvecklingen på cement- och lättbetongområdet vara överdrivna och avstyrkte motionen.

Riksdagen följde utskottet och avslog motionen.

Utskottet

Två koncerner svarar för hela tillverkningen av cement och lättbetong i Sverige. Som klarlagts av statens pris- och kartellnämnd (SPK) saknas till följd av företagsstrukturen förutsättningar för priskonkurrens mellan tillverkarna. Detta förhållande åberopas av motionärerna som motiv för att cement- och lättbetongindustrin bör förstatligas.

Pris- och konkurrensförhållandena på byggnadsmaterialområdet bevakas kontinuerligt från statens sida i första hand genom SPK. Inom Kungl. Maj:ts kansli finns en arbetsgrupp med representanter för finans-, handels-, inrikes-, civil- och industridepartementen vilken ägnar uppmärksamhet åt byggnadsmaterialindustrin. Staten har vidare genom sitt delägarskap i AB Gullhögens bruk direkt insyn i produktion och marknadsföring av cement och lättbetong.

Utskottet finner således att samhället har insyn i och ägnar ingående uppmärksamhet åt byggnadsmaterialindustrin. En sådan mycket ingripande åtgärd som motionärerna förordar finns det enligt utskottets mening för närvarande inte anledning till.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1973:819.

Stockholm den 20 mars 1973

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Gustafsson i Byske (c), Rask (s), Wirtén (fp), Blomkvist (s), Sjönell (c), Wååg (s), Hovhammar (m), fru Hansson (s) och herr Hallgren (vpk).

Reservation

av herr Hallgren (vpk), som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Två koncerner svarar för – – – (= utskottet) – – – lättbetongindustrin bör förstatligas.

Hyresstegringarna har under senare år varit våldsamma. Orsakerna härtill är flera. En avgörande faktor är att söka i ägandeförhållandena och prispolitiken inom byggnadsmaterialindustrin. Basmaterialen cement och lättbetong tillverkas av två koncerner. Någon priskonkurrens förekommer inte. Importkonkurrens är möjlig endast i mycket begränsad utsträckning, och möjligheterna till konkurrens från andra produktslag är ytterst begränsade. Förutsättningar för statliga nyetableringar som medel för att bryta de båda privatägda storföretagens absoluta dominans föreligger heller inte. Enligt utskottets uppfattning återstår därför som enda möjlighet att förstatliga denna del av byggnadsmaterialindustrin. Genom en åtgärd av detta slag skulle den privatkapitalistiska dominansen över denna viktiga industrigren brytas och förutsättningar skapas för en sänkning av byggkostnaderna och därmed bostadskostnaderna, något som i folkflertalets intresse framstår som i högsta grad angeläget.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till motionen 1973:819 hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag syftande till förstatligande av AB Cementa och AB Gullhögens bruk samt den del av lättbetongproduktionen som inte bedrivs inom dessa bolag.